

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Головою приймальної комісії з набору
до аспірантури та докторантури
Білоцерківського національного
аграрного університету, професор
Олена ШУСТ

« 30 » квітня 2025 року

**Програма додаткового вступного випробування до
аспірантури зі спеціальності D3 «Менеджмент»
за освітньо-науковою програмою підготовки доктора
філософії у Білоцерківському національному аграрному
університеті**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Аспірантура є основною формою підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів вищої кваліфікації, що відповідає третьому (освітньо-науковому) рівню вищої освіти, успішне виконання освітньо-наукової програми якого передбачає присудження ступеня доктора філософії.

Метою фахових вступних випробувань є встановлення рівня знань та умінь осіб, які виявили бажання навчатися в аспірантурі за спеціальністю 051 «Економіка» та виявлення схильності до ведення науково-дослідницької та пошуково-аналітичної роботи для визначення здатності вступників засвоювати відповідні фахові навчальні програми.

Програма вступного іспиту складається з наступних блоків, які відповідають науковій спеціалізації кафедр, що здійснюють підготовку та є випусковими для спеціальності D3 «Менеджмент» за освітньо-науковим рівнем PhD (доктор філософії):

1. Основи теорії менеджменту
2. Економічна теорія
3. Мікроекономіка
4. Макроекономіка

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ВСТУПНОГО ІСПИТУ БЛОКІ «ОСНОВИ ТЕОРІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ»

Менеджмент як вид діяльності та наука про управління. Розвиток менеджменту як процес руху від хаотичної суб'єктивної діяльності управління до наукових засад ефективного менеджменту. Історичні передумови виникнення менеджменту як науки управління. Ф. Тейлор як засновник наукового менеджменту. Основні ідеї школи наукового управління Ф. Тейлора. Основні постулати теорії управління Франка та Ліліан Джільбрет. Генрі Форд. Основи теорії лідерства в управлінні Генрі Ганта. Дванадцять принципів продуктивності Г. Емерсона

Основні ідеї класичної (адміністративної) школи управління. Принципи управління А. Файоля. Концепція раціональної бюрократії М. Вебера. Основні елементи адміністративної діяльності та система принципів побудови формальної організації Ліндала Урвіка. Основні ідеї школи людських відносин Е. Мейо та М. Фоллет. Дейл Карнегі як один із засновників школи людських стосунків.

Школа поведінкових наук (наука про поведінку, біхевіористська школа). Концепція школи поведінкових наук щодо управління організаціями, підвищення ефективності використання людських ресурсів. Теорія «Х - Y» Д. Мак-Грегора. Науковий доробок Миколи Туган-Барановський у розвитку потреб. Внесок Р. Блейка та Дж. Мутона у теорію балансу між виробничими та соціальними потребами. Внесок Р. Лайкерта у становленні партисипативного менеджменту.

Основні положення загальної теорії систем та системного підходу у менеджменті Л. Бертоланфі. Концептуальні підходи кількісної школи управління Д. Міллера, М. Старроу, Ф. Форрестера. Основні напрямки теорії та практики емпіричної школи менеджменту. Концепція цільового управління П. Друкера. Модель управління «Мак Кінзі. 7 S» Т. Пітерса та Р. Уотермена. Ідеї Р. Моклера, Д. Міллера та М. Старро у розробку засад теорії ситуативного підходу у менеджменті. Особливості американської, японської та західноєвропейської моделей менеджменту.

Рекомендована література

1. Drucker, P. (1973) Management: Tasks, Responsibilities, Practices'. New York: Harper & Row.
2. Mescon, M. Albert, M. and Khedouri, F. (1988) Management. New York: Harper & Row.
3. Бондар О. В. Ситуаційний менеджмент: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 330 с.

4. Дідківська Л. Г., Гордієнко П. Л. Історія вчень менеджменту: навч. посіб. К.: Алерта, 2008. 477 с.
5. Мармаза О. І. Основи теорії менеджменту. Х.: ТОВ «Планета-принт», 2015. 139 с.
6. Менеджмент : Підручник / С.Ю. Бірюченко, К.О. Бужимська, І.В. Бурачек та ін.; під заг. ред. Т.П. Остапчук. – Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир: Вид-во «Рута», 2021. 856 с.
7. Мошек Г. Є., Федоренко В. Л. Менеджмент організації: теорія та практика. К.: Ліра-К, 2020. 420 с.
8. Principles of management (2015, University of Minnesota Libraries Publishing, 724 pages)
9. Шкільняк М. М, Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Крисько Ж. Л., Демків І. О. Менеджмент: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2022 р. 258 с.

БЛОК 2 «ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ»

Зародження економіко-теоретичних знань. Становлення і основні етапи розвитку економічної теорії як науки. Предмет економічної теорії і його тлумачення різними школами. Позитивна та нормативна економічна теорія. Економічні закони, принципи і категорії. Система економічних законів. Методи пізнання економічних процесів і явищ. Функції економічної теорії. Економічна теорія та економічна політика.

Економічні потреби суспільства, їх суть та класифікація. Закон зростання потреб та механізм його дії. Економічні інтереси: сутність, суб'єкти, класифікація. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу.

Суть і структура суспільного виробництва. Виробничі можливості суспільства. Ресурси виробництва та їх види. Використання економічних ресурсів. Межа економічних можливостей. Результативність виробництва та її показники. Ефективність виробництва, її сутність, економічні та соціальні показники.

Економічна система: її сутність та структурні елементи. Продуктивні сили як матеріальна основа економічної системи. Економічні відносини як суспільна форма і спосіб організації економічної системи. Структура економічних відносин. Типи економічних систем.

Поняття власності. Економічний зміст власності та право власності. Місце власності в системі виробничих відносин. Різноманітність форм власності. Еволюція відносин власності та її об'єктивні основи.

Генезис форм організації суспільного виробництва. Причини виникнення товарного виробництва, його сутність, ознаки і роль у розвитку суспільства.

Товарна форма продукту. Товар та його властивості. Теорії вартості. Закон вартості та його функції.

Теоретичні концепції виникнення і суть грошей. Функції грошей та їхня еволюція. Грошовий обіг та його закони. Визначення грошової маси, необхідної для обслуговування товарного обігу. Рівняння Фішера. Грошова система та її види. Засоби регулювання грошового обігу.

Сутність ринку. Об'єктивні умови його виникнення та характерні риси. Класифікація та види ринків. Механізм ринкового саморегулювання: попит і пропозиція, ринкова ціна, конкуренція.

Конкуренція як рушійна сила ринкової економіки. Сутність, причини та умови існування. Досконала і недосконала конкуренція. Антимонопольне законодавство.

Поняття ринкової інфраструктури та її основні елементи. Біржі та їх місце в ринковій економіці. Види бірж. Банки та банківська система. Небанківські фінансово-кредитні установи.

Мікроекономічний рівень і суб'єкти господарювання: підприємства (фірми), домогосподарства. Поняття підприємницької діяльності. Функції та принципи підприємництва. Умови розвитку підприємницької діяльності. Підприємство (фірма) – первинна ланка ринкової економіки. Види підприємств та їх об'єднань в Україні.

Аграрна сфера виробництва та її особливості. Земля як особливий фактор виробництва і об'єкт власності. Ринок землі. Попит і пропозиція на землю. Ціна землі. Орендні відносини в Україні.

Земельна рента – економічна форма реалізації земельної власності. Монополія на землю як на об'єкт господарювання і диференціальна земельна рента. Механізм утворення диференційної ренти I та диференційної ренти II. Монополія на землю як на об'єкт власності і абсолютна земельна рента. Монопольна рента. Державна політика регулювання та підтримки сільськогосподарського виробника.

Капітал (фонди) – матеріальна основа підприємницької діяльності. Кругообіг і оборот капіталу (фондів) як процес індивідуального відтворення. Оборот капіталу. Час обороту. Чинники прискорення обороту капіталу в умовах сучасної НТР.

Структура капіталу (фондів). Основний капітал (фонди). Фізичний і моральний знос. Амортизація. Норма амортизації. Значення прискореної амортизації в умовах НТР. Оборотний капітал (фонди): сутність, структура та показники ефективності використання. Капітал сфери обігу. Оборотні засоби.

Витрати виробництва, суспільства і підприємства. Вартість і собівартість продукції. Доход підприємства та його форми. Розподіл прибутку за основними напрямками його використання. Норма прибутку і чинники, що її підвищують. Рентабельність. Норма рентабельності.

Сутність суспільного відтворення та його види. Зміст і типи економічного зростання. Вимір економічного зростання та його темпів. Новий тип економічного зростання. Суспільний продукт. Національне багатство: сутність, структура та проблеми його відтворення. Природне багатство. Національне багатство України.

Сталий розвиток. Необхідність забезпечення сталого розвитку України. Особливості економічної та соціальної складових стратегії сталого розвитку в умовах війни. Українська економіка в умовах війни. Економічне падіння та економічний розвиток у повоєнний період в Україні. Вплив війни на зайнятість населення України.

Вплив війни на рівень доходів населення України. Поглиблення нерівності в доходах населення в умовах збройної агресії проти України.

Економічна рівновага і циклічність. Циклічність - специфічна форма ринкової економіки. Типи економічних циклів. Довгі, середні та короткі економічні хвилі. Особливості економічних циклів у сучасних умовах. Антикризове регулювання.

Державне регулювання як складова частина господарської системи. Економічні функції держави в ринковій економіці. Сучасні моделі державного регулювання економіки.

Поняття фінансово-кредитної системи. Сутність і функції фінансів. Фінансова система та її структура. Державний бюджет. Доходи і видатки бюджету. Бюджетний дефіцит і шляхи його подолання. Фінанси підприємств, їх структура та функції. Податки. Функції та види податків. Принципи побудови податкової системи.

Поняття кредитної системи та її структура. Необхідність, сутність та джерела кредиту. Форми, функції та принципи кредиту. Роль кредиту в перерозподілі національного доходу та підвищенні ефективності суспільного виробництва. Позичковий відсоток, його сутність, функції.

Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки як основа формування світового господарства. Сутність та етапи становлення світового господарства. Інтеграційні процеси на сучасному етапі.

Форми міжнародних економічних відносин (МЕВ). Всесвітній ринок товарів та послуг. Основні тенденції розвитку світового ринку. Торговельний і платіжний баланси країни. Міжнародні торговельні організації.

Міжнародний рух капіталів. Причини, форми вивозу капіталу. Особливості вивозу капіталу на нинішньому етапі розвитку світового господарства. Наслідки вивозу капіталу. Прямі та портфельні інвестиції. Міжнародні кредити.

Зміст і структура світової валютної системи. Валютні ринки. Міжнародні валютно-фінансові організації.

Сутність, причини, форми і тенденції міжнародної міграції робочої сили. Основні напрями міграції. Утворення міжнародного ринку робочої сили.

Україна на шляху інтеграції до системи глобальної економіки. Суперечності економічної інтернаціоналізації. Особливості зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни.

Глобалізація як закономірний процес світогосподарського розвитку. Сутність, ознаки та рівні глобалізації економіки. Суперечності глобалізації та її моделі.

Причини виникнення та сутність глобальних проблем. Економічне зростання та глобальні проблеми. Класифікація глобальних проблем. Сучасні глобальні проблеми. Необхідність і форми міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем та розвитку світового господарства.

Перелік основних питань з економічної теорії для підготовки до здачі вступних іспитів:

1. Зародження економічної теорії та основні етапи її розвитку.
2. Предмет економічної теорії. Методи і функції економічної теорії.
3. Економічні закони та категорії і їх класифікація.
4. Суть власності, її економічні та юридичні сторони.
5. Необхідність різноманітних форм власності і тенденції їх розвитку в сучасних умовах.

6. Виробнича діяльність і потреби. Закон зростання потреб.
7. Ресурси і фактори виробництва. Поєднання факторів виробництва.
8. Ефективність виробництва, її сутність, види, економічні і соціальні показники
9. Економічна система: суть, цілі, основні структурні елементи.
10. Форми організації суспільного виробництва: натуральне і товарне виробництво. Переваги товарного виробництва.
11. Товар і його властивості. Альтернативні теорії вартості. Величина вартості товару та фактори, що на неї впливають.
12. Закон вартості: суть, функції, механізм дії.
13. Теоретичні концепції виникнення і суть грошей. Функції грошей та їхня еволюція.
14. Грошовий обіг і його закони.
15. Поняття грошової системи, її елементи та типи.
16. Причини виникнення і суть інфляції. Види і соціально-економічні наслідки інфляції. Показники інфляції.
17. Сутність ринку, його функції та умови формування.
18. Класифікація ринків за економічним призначенням об'єктів ринкових відносин.
19. Класифікація ринків за ступенем зрілості ринкових відносин Еволюція ринку.
20. Сучасні моделі ринкового господарства.
21. Конкуренція як рушійна сила ринкової економіки. Сутність і функції конкуренції. Закон конкуренції.
22. Види, форми, методи і способи конкурентної боротьби.
23. Сутність монополії і монополізму, їх соціально-економічні наслідки. Антимонопольна діяльність держави.
24. Сутність підприємництва, його функції та умови існування.
25. Підприємство(фірма): поняття і умови функціонування підприємства.
26. Організаційно-правові форми підприємництва: одноосібне володіння, товариство, корпорація.
27. Капітал (фонди) – матеріальна основа підприємницької діяльності..
28. Кругооборот і оборот капіталу. Амортизація.
29. Сутність витрат виробництва. Собівартість продукції, її види та структура. Шляхи зниження собівартості продукції.
30. Дохід та прибуток підприємства, фактори, що його визначають. Економічна роль прибутку.
31. Аграрні відносини їхній зміст і особливості.
32. Форми власності на землю і форми господарювання в аграрному секторі економіки.
33. Земельна рента, її сутність, види і механізм утворення.
34. Ринок земельних ресурсів. Ціна землі.
35. Сутність і багатогранність процесу суспільного відтворення.
36. Чинники і типи економічного зростання.
37. Сутність і структура національного багатства. Перспективні структурні зміни у національному багатстві України.
38. Економічна рівновага і циклічність. Типи циклів.
39. Матеріальна основа економічного циклу, його періодичність.
40. Необхідність, сутність і функції фінансів.

41. Фінансова система та її структура. Державний бюджет. Бюджетний дефіцит та державний борг.
42. Податкова система: сутність, функції, структура.
43. Необхідність, сутність і принципи кредиту. Функції кредиту. Форми та види кредиту..
44. Необхідність, сутність та межі державного регулювання ринкової економіки.
45. Економічні функції держави та особливості їх реалізації.
46. Суть світового господарства і етапи його розвитку.
47. Світогосподарські зв'язки та їх форми.
48. Причини виникнення і сутність глобальних проблем.
49. Основні шляхи розв'язання глобальних проблем.
50. Міжнародне співробітництво у розв'язанні глобальних проблем.
51. Сталий розвиток. Необхідність забезпечення сталого розвитку України.
52. Особливості економічної та соціальної складових стратегії сталого розвитку в умовах війни.
53. Економічне падіння та економічний розвиток у повоєнний період в Україні.
54. Вплив війни на зайнятість населення України.
55. Вплив війни на рівень доходів населення України.
56. Поглиблення нерівності в доходах населення в умовах збройної агресії проти України.
57. Суперечності економічної інтернаціоналізації. Особливості зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни.

Список рекомендованої літератури

1. Анатолій Щетинін. Політична економія. Підручник. ЦУЛ, 2023. 480с.
2. Володимир Семененко, Дмитро Коваленко, Валерій Бугас, Олена Семененко. Економічна теорія. Політекономія. Навчальний посібник. Центр учбової літератури. 2023. 360с.
3. Галушка З.І., Поченчук Г.М. Економіка: теорія і практика. Підручник. Чернівці: Чернів. нац. ун-т. 2020. 232 с.
4. Економічна теорія: навчальний посібник для студентів неекономічних спеціальностей КНУБА / За редакцією доктора економічних наук, професора В. М. Лича. К.: КНУБА, 2023. 134с.
5. Економічна теорія: підручник / за заг. ред. В.П. Якобчук. К.: Видавництво Ліра-К, 2020. 450 с.
6. Економіка: теорія і практика. Підручник. Чернівці: Чернів. нац. ун-т. 2020. 232 с.
7. Економічна енциклопедія: У трьох томах / Редкол.: С.В.Мочерний та ін.К.: Видав.центр «Академія». Т.2. 2001. 848 с.
8. Економічна теорія: Політекономія. Підручник / за ред. В.Д. Базилевича; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2014.710 с.
9. Кокареєв І.В. Основи економічної теорії : навч. посіб / І.В. Кокареєв. Дніпро: ДДУВС, 2020. 100 с.
10. Ліана Чернобай, Тетяна Ясінська. Економіка Європейського Союзу. Теоретичний та прикладний аспект. Навчальний посібник. В-во: Кондор, 2023. 184с.
11. Микола Горбач. Економічна теорія. Підручник. ЦУЛ:, 2023. 532с.

12. Сірко А.В.. Економічна теорія. Політекономія. Посібник. Центр учбової літератури. 2023. 448с.
13. Юрій Ніколенко. Політична економія. Підручник. Центр учбової літератури. 2023. 632с.
14. Юрій Козак. Основи економічної теорії. Навчальний посібник. ЦУЛ, 2023. 264с
15. Яворська Ж.Б.. Електронний навчальний посібник до вивчення курсу навчальної дисципліни «Основи економічної теорії». Львів. 2023. 119 с.

БЛОК 3 «МІКРОЕКОНОМІКА»

Мікроекономіка як складова частина сучасної економічної теорії. Економічні відносини на мікро- і макрорівнях. Взаємозв'язок мікроекономіки і макроекономіки. Предмет та функції мікроекономіки. Проблема обмеженості ресурсів і необхідності вибору. Альтернативність цілей використання обмежених ресурсів і раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин. Межа виробничих можливостей (крива трансформації). Вплив технологій на виробничі можливості суспільства. Альтернативна вартість. Загальнонаукові методи економічного аналізу. Граничний аналіз. Економічні показники. Номінальні і реальні змінні. Поняття нормативної і позитивної економіки.

Попит і закон попиту. Аналіз зміни попиту загалом та величини (обсягу) попиту. Нецінові детермінанти попиту. Поняття «еластичності». Суть та види еластичності попиту. Цінова еластичність попиту і загальний виторг виробника. Еластичність попиту за доходом та перехресна еластичність. Чутливість попиту до зміни доходу споживачів та знак коефіцієнтів еластичності. Застосування концепції еластичності в практичній діяльності суб'єктів. Пропозиція і закон пропозиції. Аналіз змін пропозиції загалом та величини (обсягу) пропозиції. Нецінові детермінанти пропозиції. Цінова еластичність пропозиції.

Ринкова рівновага. Поняття ринкової рівноваги. Визначення рівноважної ціни та рівноважної кількості товару. Поняття про надлишок споживача і надлишок виробника. Вплив змін попиту й пропозиції на стан рівноваги, рівноважну ціну та рівноважну кількість товару на ринку. Сталість і динамічність ринкової рівноваги. Прямий і непрямий вплив держави на ринкову рівновагу. Наслідки запровадження максимальних і мінімальних цін. Аналіз впливу непрямих податків, дотацій і субсидій на ринкове становище покупців і продавців. Чисті втрати суспільства.

Корисність в економічній науці і проблема її виміру. Сукупна і гранична корисність. Закон спадної граничної корисності блага. Процес споживання та динаміка зміни сукупної і граничної корисності. Сутність раціонального вибору споживача. Ординалістський підхід щодо вибору споживача. Поняття «рівноваги споживача». Правило рівноваги споживача за умови споживання набору благ.

Криві байдужості (індиферентності) та їх властивості. Коефіцієнт граничної норми заміни (заміщення) благ. Перехід на інший рівень задоволення потреб: карта кривих байдужості. Бюджетне обмеження та можливості споживача. Рівновага споживача з позицій порядкового (ординалістського) підходу. Реакція споживача на зміну цін товарів і доходу споживача. Модель (крива) «дохід-споживання». Модель (крива) «ціна-споживання».

Фірма як суб'єкт ринку та виробничо-ринкова система. Фактори виробництва, їх групування. Мотивація поведінки підприємства. Фактор часу і періоди у функціонуванні фірми. Параметри фірми як мікроекономічної моделі. Суть виробництва. Технологія виробництва. Поняття і параметри виробничої функції. Виробництво з одним змінним ресурсом (фактором). Загальний, середній і граничний продукт їх взаємозв'язки. Стадії виробництва.

Виробнича функція з двома змінними факторами. Крива виробничої байдужості (ізокванта): поняття і властивості. Ізокванта та карта ізоквант. Зони технічного (технологічного) заміщення. Шлях розвитку та економія від масштабу.

Витрати виробництва у короткостроковому періоді. Економічні та бухгалтерські витрати. Поняття альтернативних витрат. Постійні та змінні витрати. Типовий характер зміни витрат за короткостроковий період. Закон зростаючих граничних витрат (зниження дохідності). Лінія однакових витрат виробництва (ізокоства). Правило рівноваги виробника.

Економічний і бухгалтерський підходи до визначення витрат виробництва. Явні і неявні витрати виробництва. Економічний, бухгалтерський і нормальний прибуток.

Постійні, змінні, сукупні витрати виробництва. Середні і граничні витрати виробництва у короткостроковому і довгостроковому періодах. Постійний, зростаючий та спадний ефекти масштабу виробництва.

Сутність ринкової структури. Види ринкових структур та їх ознаки.

Суть, ознаки та умови функціонування ринку досконалої конкуренції. Ринковий попит та крива попиту на продукцію фірми за умов досконалої конкуренції. Сукупний, середній та граничний дохід фірми, їх графічне відображення. Граничний дохід та його співвідношення з лінією попиту на продукцію фірми. Визначення оптимальних обсягів випуску: два підходи. Максимізація прибутку та мінімізація збитку. Ринкова ціна та умови: прибутковості, беззбитковості, збитковості, повного згорання виробництва фірми (графічно). Пропозиція фірми та ринкова пропозиція. Конкурентна стратегія фірми у довготерміновому періоді. Ефективність ринку досконалої конкуренції.

Модель чистої монополії та її характеристика. Характерні ознаки ринкової структури чистої монополії. Види монополій. Порівняльна оцінка конкурентного та монопольного ринків. Монопольний ринок у короткотерміновому та довготерміновому періодах. Визначення монополістом ціни та обсягу виробництва. Вплив на поведінку монополіста цінової еластичності попиту. Пропозиція фірми монополіста та особливості її формування. Цінова дискримінація. Рівновага фірми-монополіста у довготерміновому періоді. Економічні наслідки та соціальна ціна монополії.

Характерні ознаки ринкової структури монополістичної конкуренції. Нецінова конкуренція в умовах монополістичної конкуренції. Ринкова поведінка монополістичного конкурента. Максимізація прибутку. Цінова політика фірми. Короткотермінова та довготермінова рівновага фірми. Поглиблення диференціації продукту: позитивні та негативні наслідки. Вплив рекламної діяльності на обсяги виробництва та витрати. Економічна доцільність реклами. Суспільна ціна монополістичної конкуренції, порівняльний аналіз з ринком досконалої конкуренції та монопольним ринком.

Особливості організації олігопольного ринку. Види олігополій. Показники концентрації ринку. Основні причини існування олігополії. Моделі олігополістичного ціноутворення: цінова війна та її наслідки; картель та легальні угоди; таємні та мовчазні змови (лідерство у цінах). Модель ламаної кривої попиту. Ціноутворення за принципом: «витрати плюс ...». Олігополія та економічна ефективність. Науково-технічний прогрес за умов олігополії. Економічні наслідки олігополії. Державне регулювання олігополії.

Похідний попит. Взаємозв'язок ринків продукту та факторів виробництва. Праця як фактор виробництва, її мобільність. Формування індивідуального, галузевого та ринкового попиту на працю. Рівновага на ринку праці. Контроль профспілок над пропозицією робочої сили, рівнем заробітної плати та продуктивністю праці. Двостороння монополія і визначення реального рівня заробітної плати.

Капітал як ресурс тривалого використання. Попит та пропозиція капіталу. Формування процентної ставки як рівноважної ціни капіталу. Види процентних ставок. Поняття дисконтованої величини. Рівень дохідності, прибуток на капітал. Поняття теперішньої та майбутньої вартості у прийнятті інвестиційних рішень.

Ринок землі. Особливості землі як фактору виробництва. Особливості формування пропозиції землі та попиту на землю. Рента. Ціна землі як капіталізована рента.

Позаринкові (зовнішні) ефекти, їх економічний зміст. Поняття про зовнішні ефекти. Суспільні та приватні витрати (вигоди). Корируючі податки та субсидії. Громадські блага і громадський вибір. Попит на громадські блага і ефективний їх обсяг. Економічна роль держави у ринковій економіці.

Види суспільних благ та роль уряду в їх створенні. Особливості фінансування суспільних благ в епоху глобальних трансформацій. Національна оборона як суспільне благо та особливості його відтворення в Україні. Фінансування оборонних витрат України.

Державна система управління природоохоронної діяльності. Економічний механізм природокористування. Механізм відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону довкілля. Раціональне використання природних ресурсів.

Перелік основних питань з мікроекономіки для підготовки до здачі вступних іспитів:

1. Моделювання економічних явищ та процесів в мікроекономічному аналізі.
2. Мікроекономічний аналіз ринку.
3. Попит та фактори, що його визначають. Функція попиту.
4. Пропозиція та фактори, що її визначають. Функція пропозиції.
5. Досягнення ринкової рівноваги через взаємодію попиту і пропозиції. Рівноважна ціна.
6. Еластичність попиту: еластичність попиту за ціною, за доходом та перехресна еластичність попиту.
7. Еластичність пропозиції: зміст та фактори, що її визначають.
8. Модель поведінки споживача: вимоги та умови визначення споживчого вибору. Характеристика вподобань споживача.

9. Використання кривих байдужості в аналізі поведінки споживача.
10. Корисність. Функція корисності. Концепції визначення корисності.
11. Бюджетне обмеження. Механізми державного регулювання споживання.
12. Оптимум споживача та його графічна інтерпретація.
13. Реакція попиту домогосподарства на зміну доходу та цін. Ефект доходу та ефект заміни.
14. Економічна природа фірми. Аналіз економічних організацій та основні форми підприємств.
15. Теорія виробництва. Характеристика виробничого процесу, технологічна та економічна ефективність.
16. Виробнича функція: сутність та її види.
17. Виробнича функція при зміні одного фактору виробництва, її графічна інтерпретація.
18. Виробнича функція при зміні двох факторів виробництва. Ізокванта, карта ізоквант.
19. Сукупний, середній та граничний продукт виробництва; їх взаємозв'язок та графічний аналіз.
20. Поняття ефекту масштабу виробництва, його типи.
21. Економічний зміст витрат в діяльності фірми, їх класифікація.
22. Аналіз витрат виробництва у короткостроковому періоді. Криві витрат виробництва.
23. Витрати виробництва у довгостроковому періоді. Взаємозв'язок витрат у довгостроковому та короткостроковому періоді.
24. Функції витрат виробництва за різних типів технологій.
25. Рівновага фірми в короткостроковому та довгостроковому періоді
26. Прибуток, економічний зміст та форми.
27. Оптимальний план виробництва. Технічна та економічна результативність виробництва.
28. Оптимальний план виробництва. Умови мінімізації витрат та максимізації прибутку. Графічна інтерпретація.
29. Предмет і методи аналізу ринкових структур.
30. Порівняльний аналіз ринків досконалої та недосконалої конкуренції.
31. Основні типи ринкових структур: загальна характеристика та фактори, що визначають структуру ринку.
32. Ринок досконалої конкуренції: суть, основні умови, загальне правило максимізації прибутку.
33. Ефективність конкурентних ринків у порівнянні з іншими типами ринкових структур.
34. Модель ринку досконалої конкуренції. Ринковий попит та ринкова пропозиція на ринку.
35. Індивідуальна пропозиція конкурентної фірми на ринку у короткотерміновому періоді.
36. Рівновага конкурентної фірми у короткостроковому періоді. Умови отримання економічного прибутку на ринку досконалої конкуренції.
37. Рівновага конкурентної фірми та галузі у довгостроковому періоді. Прибуток фірми у довгостроковому періоді.
38. Монополія: зміст, ознаки, види монополій та причини монополізації.
39. Монопольна влада. Показники оцінки монопольної влади.

40. Ринковий попит на продукцію та ринкова пропозиція монополіста.
41. Особливості ціноутворення на ринку монополії.
42. Модель короткострокової рівноваги монопольної фірми. Прибуток монополіста та умови його максимізації.
43. Суспільні витрати від монопольної влади, соціальна ціна монополії.
44. Антимонопольне регулювання як напрямок державної економічної політики.
45. Модель монополістичної конкуренції. Умови та ознаки ринку монополістичної конкуренції.
46. Поняття “нецінової конкуренції”.
47. Рівновага фірми на ринку монополістичної конкуренції у короткостроковому періоді. Цінова та нецінова конкуренція.
48. Рівновага фірми на ринку монополістичної конкуренції у довгостроковому періоді. Прибуток фірми на ринку монополістичної конкуренції.
49. Ринок олігополії: суть, ознаки та особливості поведінки фірми на ринку олігополії.
50. Теорія ігор та моделювання олігополістичної поведінки.
51. Моделі олігополістичного ціноутворення.
52. Концепції ламаної кривої попиту та „витрати плюс”
53. Ринки факторів виробництва: мікроекономічний аналіз.
54. Попит на ринках факторів виробництва.
55. Пропозиція на ринках факторів виробництва.
56. Вплив структури ринку фактору виробництва і кінцевого продукту на обсяги попиту та пропозиції.
57. Ринок послуг праці, загальна характеристика та особливості функціонування.
58. Ринок капіталів. Процес інвестування в мікроекономічному аналізі.
59. Суспільні блага, економічний зміст та характеристика.
60. Особливості фінансування суспільних благ в епоху глобальних трансформацій.
61. Національна оборона як суспільне благо та особливості його відтворення в Україні.
62. Фінансування оборонних витрат України.
63. Державна система управління природоохоронної діяльності.
64. Раціональне використання природних ресурсів.

Список рекомендованої літератури

1. Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка: підручник: у 2 кн. [С.М. Панчишин, П.І. Островерх, І.В. Грабинська та ін.]; за ред. С. Панчишина і П. Островерха. 3-тє вид., виправл. та доп. Кн.1.: Вступ до макроекономіки. Макроекономіка. Львів: Апіріорі, 2020. 648с.
2. Боулз С. Микроэкономика. Поведение, институты и эволюция: Учебник / С. Боулз.; пер. с англ. М.: Изд. «Дело» АНХ, 2018. 576 с.
3. Гронтковська Г.Е., Косік А.Ф. Мікроекономіка. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 415 с.
4. Економічна теорія: підручник : у 2 ч. Ч. 1 Мікроекономіка / В. Д. Лагутін, Ю.

- М. Уманців, К. М. Ніколаєць, та ін.; за ред. В. Д. Лагутіна. 2-ге вид., доопр., перероб. Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2021. 396 с.
5. Мартин О. М. Мікроекономіка: теорія, тести, задачі. Частина І: навчальний посібник. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. 271 с.
- 6.
7. Мікроекономіка : підручник / За заг. ред. А.І. Ігнатюк. Київ : Видавництво Ліра-К, 2023. 420 с.
8. Мікроекономіка: Навч. посібник / Н. М. Каменева, М. В. Косич, О. Ю. Александрова та ін. Харків: УкрДУЗТ, 2022. 305 с.
9. Мікроекономіка: навчальний посібник. Укл: С.В. Бойда. Чернівці: Чернівець. нац. унів-т., 2021. 176 с.
10. Мікроекономіка: Підручник / [В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, А. І. Ігнатюк та ін.] / За ред. Базилевича В. Д. К.: Знання, 2017. 677 с. (Класичний університетський підручник).
11. Піндайк Р. С. Мікроекономіка / Р. С. Піндайк, Д. Л. Рубінфелд.; пер. з англ. А. Олійник і Р. Скільський. К.: Основи, 2018. 646 с.
12. Семюелсон П.А., Нордгауз В.Д. Мікроекономіка / Пер. з англ. К. Основи, 1998. 676 с.
13. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика / Пер с англ. М., 1993. 864 с.

БЛОК 4 «МАКРОЕКОНОМІКА»

Національна економіка як об'єкт дослідження. Цілісність національної економіки та загальна економічна рівновага. Позитивний та нормативний аспекти макроекономічної теорії.

Макроекономічне моделювання. Графічні моделі, їх значення та основні правила побудови. Ендогенні та екзогенні змінні макроекономічних моделей. Номінальні і реальні змінні. Модель кругопотоку. Двосекторна модель. Доходи і витрати. Заощадження та інвестиції у схемі кругопотоку. Державний та зарубіжний сектори у схемі кругопотоку.

Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах Vuca, Spod, Dest Та Bani Світу.

Система національних рахунків. Методологічні принципи побудови системи національних рахунків (СНС). Основні категорії СНС: додана вартість, інституційні одиниці, сектори, операції, рахунки. Відмінність СНС від балансу народного господарства.

Основні показники системи національних рахунків та методи їх визначення: Валовий внутрішній продукт (ВВП), Валовий національний продукт (ВНП), Чистий внутрішній продукт (ЧВП), Національний дохід (НД). Три методи обчислення ВВП: виробничий, розподільчий (за доходами) та метод кінцевого використання (за витратами).

Роль цінового фактора у вимірюванні ВВП. Номінальний і реальний ВВП. Показники рівня цін. Індекси цін. Індекс споживчих цін (ІСЦ). Індекс цін виробника. Дефлятор ВВП. Відмінність між ІСЦ та дефлятором ВВП. Зведення номінального ВВП до реального ВВП. Інфлювання і дефлювання.

Споживання. Доходи домогосподарств як джерело споживання. Заощадження та споживання домогосподарств. Зв'язок між диференціацією

доходів і споживанням. Економічна нерівність та способи її оцінювання. Крива Лоренца. Споживання як функція наявного доходу. Використовуваний дохід і споживання. Функція споживання. Графік споживання. Автономне та індукційоване споживання. Чинники споживання, не пов'язані з поточним доходом.

Кейнсіанська модель поведінки споживача. Гранична схильність до споживання та до заощадження. Середня схильність до споживання і до заощадження. Чинники споживання та заощадження.

Заощадження та інвестиції. Заощадження як функція наявного доходу. Графік заощадження. Середня та гранична схильність до заощадження. Чинники заощадження.

Суть та види інвестицій (валові і чисті; реальні і фінансові; короткострокові та довгострокові; прямі і портфельні; венчурні і безризикові). Похідні інвестиції (автономні та індукційовані). Мультиплікатор видатків.

Сукупні видатки. Рівноважний рівень ВВП. Кейнсіанський хрест. Мультиплікатор видатків. Мультиплікатор податків. Інфляційний і рецесійний розриви.

Сукупний попит: його сутність та відмінність від ринкового попиту. Цінові чинники сукупного попиту; причини від'ємного нахилу кривої сукупного попиту. Нецінові чинники сукупного попиту та їх вплив на його криву.

Сукупна пропозиція: суть та чинники впливу. Крива сукупної пропозиції та її переміщення. Сукупна пропозиція в короткостроковому та довгостроковому періодах.

Рівновага сукупних попиту і пропозиції. Модель AD-AS як базова модель економічної рівноваги. Довгострокова та короткострокова рівноваги. Порушення рівноваги змінами в сукупному попиті та механізми її відновлення.

Діловий цикл та його фази (криза, депресія, пожвавлення, піднесення). Причини економічних коливань. Малі, середні та довгі цикли.

Інфляція: суть, причини виникнення, види та соціально-економічні наслідки. Рівень та темп інфляції. Стагфляція. Антиінфляційна політика: суть та види (активна, пасивна).

Безробіття та його види (структурне, фрикційне, природне, циклічне). Рівень безробіття. Повна зайнятість, природне безробіття та потенційний ВВП. Закон Оукена та втрати економіки від циклічного безробіття. Соціальні наслідки безробіття. Державне регулювання зайнятості. Стимулююча політика як метод зменшення безробіття та її інфляційні наслідки. Державні програми сприяння зайнятості. Особливості ринку праці та динаміка безробіття в Україні в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Грошовий ринок та його агрегати. Попит на гроші для угод, попит на гроші як активи. Класичний та кейнсіанський підходи до функції попиту на гроші. Процентна ставка: сутність, основні види та чинники, що впливають на її рівень. Мотиваційна роль реальної процентної ставки для встановлення рівноваги на грошовому ринку. Модель грошового ринку. Порушення та відновлення рівноваги на грошовому ринку.

Банківська система та грошова пропозиція. Основні функції комерційних банків. Банківські резерви. Банківський механізм розширення грошової пропозиції на основі депозитного мультиплікатора. Грошова пропозиція з

урахуванням депозитних та готівкових грошей. Грошова база, грошовий мультиплікатор і грошова пропозиція. Монетарна політика: суть, цілі та види (політика «дорогих» і «дешевих» грошей).

Сутність фіскальної політики держави. Дискреційна фіскальна політика. Автоматична фіскальна політика. Автоматичні чисті податки як вмонтовані стабілізатори. Стабілізаційний вплив на економіку автоматичної фіскальної політики в умовах падіння та зростання виробництва, у тому числі в аграрному секторі економіки. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції. Наслідки фіскальної політики. Наслідки стимулювання податкової політики для державного бюджету. Крива Лаффера про залежність між податковими ставками і податковими надходженнями до бюджету. Фіскальна політика та державний бюджет.

Економічне зростання: макроекономічний зміст, вимірювання та чинники впливу на темпи зростання. Класифікація чинників зростання. Модель Кобба-Дугласа у поясненні зростання. Модель економічного зростання Солоу з екзогенними інвестиціями, змінами населення та технологічним прогресом. Явище стійкого економічного зростання.

Макроекономічна політика у відкритій економіці: цілі і інструменти. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП. Економічна рівновага в умовах відкритої економіки. Чистий експорт як компонент сукупних витрат. Гранична схильність до імпорту. Вплив чистого експорту на ВВП. Мультиплікатор витрат у відкритій економіці. Аналіз наслідків зовнішніх шоків у відкритій економіці.

Перелік основних питань з макроекономіки для підготовки до здачі вступних іспитів:

1. Модель макроекономічного кругообігу ресурсів, продуктів, доходів та витрат.
2. Сутність, методологічні принципи та основні категорії системи національних рахунків.
3. Валовий внутрішній продукт: економічний зміст та методи розрахунку.
4. Основні макроекономічні показники СНР: економічний зміст та методика обчислення.
5. Номінальний та реальний ВВП. Сутність дефлятора ВВП та індекса споживчих цін, їх порівняльна характеристика.
6. Зайнятість та безробіття: сутність, види та показники.
7. Природне безробіття: економічний зміст та методи вимірювання.
8. Розрив ВВП в умовах циклічного безробіття. Закон Оукена: економічний зміст та математична формалізація.
9. Неокласична та кейнсіанська моделі ринку праці: умови функціонування та механізм урівноваження.
10. Сукупний попит: економічний зміст, графічна інтерпретація та вплив цінових та нецінових чинників.
11. Сукупна пропозиція: економічний зміст, графічна інтерпретація у коротко- та довгостроковому періодах, вплив нецінових чинників.
12. Модель «AD-AS» як базова модель макроекономічної рівноваги: коротко- і довгострокова рівновага.

13. Пропозиція грошей: сутність, структура та графічна інтерпретація. Механізм мультиплікації грошової бази банківською системою та грошовий мультиплікатор.
14. Процентна ставка та її роль в економіці. Номінальна та реальна процентна ставка. Рівняння та ефект Фішера.
15. Попит на гроші: сутність, складові та графічна інтерпретація. Чинники попиту на гроші у класичній, кейнсіанській та монетаристській теоріях.
16. Механізм функціонування грошового ринку: пропозиція, попит та урівноваження.
17. Інфляція: сутність, методи вимірювання та види.
18. Економічні чинники та наслідки інфляції.
19. Інфляція та безробіття. Крива Філіпса у короткостроковому та довгостроковому періодах: математична та графічна інтерпретація.
20. Особистий дохід та особистий наявний дохід: сутність, джерела формування та структура.
21. Диференціація доходів: сутність, чинники та методи аналізу. Крива Лоренца, коефіцієнт Джині та децильний коефіцієнт.
22. Кейнсіанська функція споживання: математична та графічна інтерпретація. Схильності до споживання та заощадження.
23. Вплив фактору часу на споживання. Посткейнсіанські (довгострокові) функції споживання.
24. Інвестиції: сутність, роль та чинники попиту.
25. Інвестиційні функції (кейнсіанська та неокласична), їх обґрунтування.
26. Проста інвестиційна функція: математична та графічна інтерпретація.
27. Структура заощаджень. Трансформація заощаджень в інвестиції на фінансових ринках. Роль фінансових посередників.
28. Моделі економічної рівноваги “витрати-випуск” та “вилучення - ін’єкції” за умов приватної економіки: графічна інтерпретація та економічні пояснення.
29. Неокласична модель загальної економічної рівноваги: передумови, особливості утворення та зв’язки між ринками.
30. Модель мультиплікатора витрат за умов приватної економіки. Механізм мультиплікації автономних витрат. Ефект мультиплікатора.
31. Рецесійний та інфляційний розриви в економіці: сутність, графічна інтерпретація та кількісне визначення.
32. Роль держави та моделі економічної рівноваги «витрати – випуск» та «вилучення -ін’єкції» в змішаній закритій економіці.
33. Фіскальна політика: сутність, види та інструменти. Вплив державних закупівель та чистих податків на ВВП.
34. Дискреційна та автоматична фіскальна політика. Ефект гальмування динаміки ВВП.
35. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції. Крива Лаффера.
36. Фіскальна політика та державний бюджет. Дефіцит бюджету та державний борг.
37. Монетарна політика: сутність, складові, види та інструменти.
38. Монетарна політика у моделі AD-AS та наслідки її впливу на економіку.
39. Модель «IS–LM»: зміст та висновки. Ефективна взаємодія фіскальної та монетарної політики в моделі «IS – LM».

40. Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП: функція споживання у відкритій змішаній економіці; складний мультиплікатор витрат; чинники впливу на чистий експорт та зв'язок з валютним курсом.
41. Платіжний баланс країни: структура, характеристика його основних розділів. Рівновага платіжного балансу.
42. Валютний курс: сутність, види та вплив на зовнішню торгівлю. Чинники попиту і пропозиції на валютному ринку. Етапи розвитку міжнародної валютної системи.
43. Зміст та прояви економічного зростання. Основні засади теорії економічного зростання.
44. Модель Солоу в поясненні економічного зростання.
45. Антициклічне регулювання економіки: сутність, концепції та інструменти.
46. Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах Vuca, Spod, Dest Ta Bani Світу.
47. Особливості ринку праці та динаміка безробіття в Україні в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Список рекомендованої літератури

1. Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка: підручник: у 2 кн. [С.М. Панчишин, П.І. Островерх, І.В. Грабинська та ін.]; за ред. С. Панчишина і П. Островерха. 3-тє вид., виправл. та доп. Кн.1.: Вступ до макроекономіки. Макроекономіка. Львів: Апріорі, 2020. 648с.
2. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Макроекономіка: підручник. К.: Знання, 2017. 458 с.
3. Макро- та мікроекономіка [Електронний ресурс] : навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня / М. С. Бріль, О. М. Кліменко, А. В. Литвиненко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, доцента М. А. Мащенко. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 214 с.
4. Малий І. Й., Радіонова І. Ф., Куценко Т. Ф., Федірко Н. В Макроекономіка: базовий курс. Навчальний посібник. К. : КНЕУ, 2018. 254 с.
5. Макаренко М. Макроекономіка. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 216 с.
6. Панчишин С. Макроекономіка: Навч. посібник / Степан Панчишин. 4-те вид., виправлене і доповнене. Львів: Апріорі: 2022. 524с.
7. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика /Пер с англ. М., 1993. 864 с.
8. Чалюк, Ю. (2022). Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах VUCA, SPOD, DEST TA BANI світу. Економіка та суспільство, (36). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-21>

**Критерії оцінювання якості знань осіб, що вступають до аспірантури
на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти**

Критерії оцінювання знань	Сумарна кількість балів	Підсумкова оцінка
Вступник до аспірантури виявив всебічні, систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни, передбаченого програмою; засвоїв основну та додаткову літературу, рекомендовану програмою; проявив творчі здібності в розумінні, логічному, стислому та ясному трактуванні навчального матеріалу; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їх значення для подальшої професійної діяльності.	180-200	Зараховано
Вступник до аспірантури виявив систематичні та глибокі знання навчального матеріалу дисципліни вище середнього рівня; продемонстрував уміння вільно виконувати завдання, передбачені програмою; засвоїв літературу, рекомендовану програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни, їхнє значення для подальшої професійної діяльності.	165-179	
Вступник до аспірантури виявив загалом добрі знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань, але припустив низку помітних помилок; засвоїв основну літературу, рекомендовану програмою; показав систематичний характер знань з дисципліни; здатний до самостійного використання та поповнення надбаних знань у процесі.	150-164	
Вступник до аспірантури виявив поверхові знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань. При цьому здобувач вищої освіти не виявив вміння аналізувати і оцінювати явища, факти та недостатньо обґрунтував твердження та висновки, недостатньо певно орієнтується у навчальному матеріалі.	130-149	Не зараховано
Вступник до аспірантури виявив незадовільні знання навчального матеріалу дисципліни при виконанні передбачених програмою завдань. При цьому здобувач вищої освіти демонстрував невміння аналізувати явища, факти, події, робити самостійні висновки та їх обґрунтувати, що свідчить про те, що здобувач не володіє програмним матеріалом.	0 - 129	